بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

حضور اَكرم صَلَّي اللّٰه عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِهٖ وَسَلَّم جن جا اخلاق مبارڪ

سکيا جي حاصلات

تحرير جي حاصل مطلب، لفظي، فڪري ۽ فني خوبين کان آگاهه ٿي سگهي. نون لفظن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻي سگهي. تحرير جي مرڪزي خيال، نُڪتي يا تصور تائين پهچي سگهي. سوالن جا جواب ڏئي سگهي. اسم جو قيرو ڄاڻي سگهي.

حضرت مُحمّد رسول الله خَاتمِ النَّبِيّين صَلَّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِهٖ وَسَلَّم (ترجمو: حضرت محمد، الله تعاليٰ جو رسول آهي ۽ الله تعاليٰ جو آخري نبي ۽ رسول آهي، سندن(صَلَّي الله عَلَيهِ وَسَلَّم) ۽ سندن آل ۽ اصحاب سڀني رضي الله عنهم اجمعين جي مٿان الله تعاليٰ جي رحمت ۽ سلامتي هجي) جن سڄي دنيا لاءِ نيڪيءَ ۽ ڀلائيءَ جا سرچشما آهن. پاڻ سڳورن صَلَّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِهٖ وَسَلَّم جن جي سچائيءَ ۽ ديانتداريءَ جو اعتراف سندن ڪٽر دشمنن به ڪيو آهي. حضور اڪرم صَلَّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِهٖ وَسَلَّمجن جي اخلاق مبارڪ کي مسلم توڙي غير مسلم عالمن به مڃيو ۽ ساراهيو آهي. پاڻ سڳورن صَلَّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِهٖ وَسَلَّم جي اخلاق مبارڪ جي شاهدي خود قرآن مجيد ۾ موجود آهي:

لَقَدۡ كَانَ لَكُمۡ فِيۡ رَسُوۡلِ اللّٰهِ اُسۡوَةٌ حَسَنَةٌ

يعني: ”بيشڪ توهان لاءِ رسول الله جي ذات ۾ بهترين نمونو آهي“.

قرآن مجيد ۾ ٻئي هنڌ ارشاد آهي ته:

اِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيۡمٍ

يعني: ”بيشڪ (اي محمد)! تون سهڻي اخلاق جي وڏي مرتبي تي آهين“.

هڪڙي ڀيري اُم المومنين حضرت عائشه رضي الله تعاليٰ عنها کان ڪنهن اصحابي سڳوري، نبي سائين جي اخلاق مبارڪ بابت پُڇيو. اُم المومنين رضي الله تعاليٰ عنها فرمايو ته،

”ڇا تو قرآن نہ پڙهيو آهي؟ جيڪي ڪجهہ قرآن مجيد ۾ آهي،اهي حضور اَڪرم صَلّي الله عَليهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحابِهٖ وَسَلّمجن جا اخلاق مبارڪ آهن“. مطلب تہ پاڻ سڳورن صَلّي الله عَليهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحابِهٖ وَسَلّم جي سڄي مبارڪ زندگي قرآن مجيد جو عملي تفسير هئي.

حضوراَڪرمصَلّي الله عَليهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحابِهٖ وَسَلّم جن نهايت مهربان، ٻاجهارا، رحمدل ۽ سخي هئا. پاڻ سڳورن صَلّي الله عَليهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحابِهٖ وَسَلّم ڪڏهن بہ ڪنهن سواليءَ کي خالي ڪونہ موٽايو. پاڻ ڪريم صَلّي الله عَليهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحابِهٖ وَسَلّم ٻُکارا رهندا هئا، پر ٻين کي کارائيندا هئا. هڪڙي ڀيري هڪ اصحابيءَ جي شادي هئي ۽ وليمي لاءِ وٽس ڪجهہ بہ ڪونہ هو، حضوراَڪرمصَلّي الله عَليهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحابِهٖ وَسَلّم جن ان اصحابيءَ کي فرمايو تہ ”اُمّ المومنين حضرت عائشہ رضي الله تعاليٰ عنها وٽان اٽي جي ڳوٿري گُهرائي وٺ“. جڏهن تہ ان مهل انهيءَ اٽي کان سواءِ سندن گهر ۾ ٻيو ڪجهہ بہ ڪونہ هو.

حضوراَڪرم صَلّي الله عَليهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحابِهٖ وَسَلّمجن يتيمن جا يار، هيڻن جا همراهہ ۽ غريبن جا غمخوار هئا. غلامن کي پنهنجي گهر جو ڀاتي سمجهندا هئا. غلامن لاءِ پاڻ تلقين ڪيائون تہ ”جهڙو توهين پهريو تهڙو انهن کي پهرايو - جهڙو توهين کائو تهڙو انهن کي بہ کارايو“. حضرت انس رضي الله عنه کان روايت آهي تہ ”مون ڏهہ سال سندن خدمت ۾ گذاريا، پر حضور اَڪرم صَلّي الله عَليهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحابِهٖ وَسَلّم جن انهيءَ سڄي عرصي ۾ مون کي ڪڏهن بہ ڇڙٻ ڪا نہ ڏني“.

پاڻ ڪريم صَلّي الله عَليهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحابِهٖ وَسَلّم جن پنهنجو ڪم پنهنجن مبارڪ هٿن سان ڪندا هئا. ڦاٽل ڪپڙن کي چِتيون هڻڻ، جُتيءَ کي ڳنڍ ڏيڻ ۽ ٻڪرين ڏُهڻ جو ڪم پاڻ سڳورا صَلّي الله عَليهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحابِهٖ وَسَلّم پنهنجن برڪت ڀرين هٿن سان ڪندا هئا. مسجدِ نبويءَ جي اڏاوت ۽ خندق واريءَ جنگ ۾ کاهي کوٽڻ وقت اصحابن سڳورن سان گڏجي ڪم ڪيائون.

حضور اَڪرم صَلّي الله عَليهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحابِهٖ وَسَلّم جن جي غريبن سان هلت چلت اهڙي هوندي هئي، جو انهن کي پنهنجي غربت تي احساس ڪمتري ڪو نہ ٿيندي

هئي. پاڻ سڳورا صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِهٖ وَسَلّم، الله سائينءَ کان هميشه اها دعا گهرندا هئا ته ”ياالله! مون کي مسڪينيءَ ۾ جيار، مسڪينيءَ ۾ ماري وٺ ۽ قيامت ڏينهن ۾ مسڪينن سان گڏ اٿار“. پاڻ ڪريم صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِهٖ وَسَلّم جن جڏهن وصال ڪيو، تڏهن حالت اها هئي، جو سندن زرهه، جَوَن جي ٽن سيرن عيوض، هڪ يهوديءَ وٽ گِروي رکيل هئي. وصال وقت پاڻ سڳورن صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِهٖ وَسَلّم جي ڪپڙن کي ڪيتريون ئي چتيون لڳل هيون.

”پاڙو نبين کي به پيارو آهي“. سنڌي ۾ اها چوڻي به پاڻ ڪريم صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِهٖ وَسَلّم جن جي اخلاق مبارڪ مان ورتل آهي. پاڻ سڳورا صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِهٖ وَسَلّم پاڙيسرين جي سارسنڀال لهندا هئا. کين سوکڙيون پاکڙيون موڪليندا هئا ۽ انهن جي حقن کي پوري ڪرڻ جو تاڪيد فرمائيندا هئا. هڪڙي ڏينهن پاڻ سڳورن صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِهٖ وَسَلّم فرمايو ته ”خدا جو سُنهن، اهو مومن نه هوندو!“ اصحابن سڳورن عرض ڪيو ته: يارسول الله! اهو ارشاد ڪنهن جي لاءِ آهي؟ پاڻ سڳورن صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِهٖ وَسَلّم فرمايو ته:”اهو شخص جنهن جو پاڙيسري هن جي شرارتن ۽ حرڪتن کان بچيل نه هوندو“.

پاڻ ڪريم صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِهٖ وَسَلّم جن قول ڪندا هئا ته اهو پاڙيندا هئا. مظلومن جي داد رسي ڪندا هئا. قرضدارن جا قرض لاهيندا هئا. پاڻ سڳورن صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِهٖ وَسَلّم جو حڪم هو ته ”جيڪو مسلمان وفات ڪري ۽ پويان قرض ڇڏي وڃي، ته ان جو مون کي اطلاع ڪريو! ان جو قرض آءٌ ادا ڪندس، ۽ هن جيڪا ملڪيت پويان ڇڏي آهي، اها سندس وارثن جي آهي. ان سان منهنجو ڪو به مطلب ڪو نه آهي“.

حضور اڪرم صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِهٖ وَسَلّم جن بيمارن کي پُڇڻ ويندا هئا ۽ کين آٿت ڏيندا هئا. ان ڏس ۾ دوست توڙي دشمن، مومن توڙي ڪافر سان هڪ جهڙو هلندا هئا. پاڻ سڳورا صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِهٖ وَسَلّم جنهن گس تان لنگهندا هئا، ته هڪڙي ڪافرياڻي ان تي ڪَنڊا وڇائي ڇڏيندي هئي ۽ ڪن ڪِچرو ڇڏيندي هئي. هڪ ڀيري گس تي ڪنڊا ۽ ڪچرو پيل نه هو. پاڻ سڳورن صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ

وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم جن کي جڏهن خبر پئي تہ اها مائي بيمار آهي، تڏهن ان کي پُڇڻ ويا ۽ پاڻ سڳورن صَلَّي اللہ عَلَيهِ وَعَليٰ آلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم جو اخلاق ڏسي، مائي مسلمان ٿي ويئي.

پاڻ ڪريم صَلَّي اللہ عَلَيهِ وَعَليٰ آلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم جن وڏا مهمان نواز هئا. وٽن مسلمان توڙي ڪافر مهمان ٿي ايندا هئا تہ پاڻ سڳورا صَلَّي اللہ عَلَيهِ وَعَليٰ آلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم سيني جو وڏيءَ دل سان آدرڀاءُ ڪندا هئا. ڪڏهن تہ گهر ۾ جيڪي ڪجھ هوندو هُئن، اهو آڻي مهمان آڏو رکندا هئا ۽ سندن سڄو گهر فاقي ۾ رهندو هو، پاڻ سڳورا صَلَّي اللہ عَلَيهِ وَعَليٰ آلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم رات جو اُٿي وڃي مهمانن کان پُڇندا هئا تہ: ”ڪا تڪليف تہ ڪا نہ اَٿوَ؟“

نبي ڪريم صَلَّي اللہ عَلَيهِ وَعَليٰ آلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم جن اجائي ٺٺ ٺانگر بدران سادگيءَ کي پسند ڪندا هئا. سادو کائيندا هئا ۽ سادو هنڊائيندا هئا. کائڻ لاءِ جيڪو ڪجھ ملندو هئن، اهو کائيندا هئا. ڪاڏي مان ڪڏهن بہ عيب نہ ڪيندا هئا. پاڻ سڳورا صَلَّي اللہ عَلَيهِ وَعَليٰ آلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم صفائيءَ جو ڏاڍو خيال رکندا هئا. هڪڙي پيري هڪ شخص کي ميرا ڪپڙا پاتل ڏٺائون ۽ فرمايائون تہ: ”هن کان ايترو نٿو پُڄي جو ڪپڙا ڪٽي ڌوئي!“

پاڻ ڪريم صَلَّي اللہ عَلَيهِ وَعَليٰ آلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم جن گفتگو نهايت آهستگيءَ سان ڪندا هئا. هڪ هڪ فقرو الڳ الڳ ڪري ڳالهائيندا هئا. ڪنهن بہ ماڻهوءَ جي ڳالھ وچ ۾ نہ ڪَٽيندا هئا. ڪا ڳالھ نہ وڻندي هئي، تہ اها ٽاري ڇڏيندا هئا، بنا ضرورت جي گفتگو نہ فرمائيندا هئا. کِل ايندي هئن تہ مُشڪندا هئا.

پاڻ ڪريم صَلَّي اللہ عَلَيهِ وَعَليٰ آلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم جن جڏهن بہ ڪنهن جي گهر ويندا هئا، تڏهن ان شخص جو نالو وٺي سڏ ڪندا هئا ۽ پوءِ دروازي جي هڪ پاسي ٿي بيهندا هئا تہ متان گهر جي اندر نظر پوي.

حضور اَڪرم صَلَّي اللہ عَلَيهِ وَعَليٰ آلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم جن پنهنجن بدترين دشمنن کي نہ رڳو معاف ڪري ڇڏيندا هئا، بلڪ انهن جي حق ۾ چڱائيءَ جي دعا ڪندا هئا. ايتري قدر جو جاني دشمنن کان بہ ڪڏهن بدلو نہ ورتائون. هڪ دفعي ڪنهن شخص ڪين قتل ڪرڻ جو ارادو ڪيو.اصحاب سڳورا ان کي جهلي وٽن وٺي آيا. اهو شخص پاڻ سڳورن صَلَّي اللہ عَلَيهِ وَعَليٰ آلِہٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلَّم کي ڏسي ڊڄي ويو.

نبي ڪريم صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلّم جن ڪيس چيو ته ”تون نه ڊڄ، جيڪڏهن تون مون کي قتل ڪرڻ گهرين به ها، ته ائين نه ڪري سگهين ها“. اها ڪيڏي نه عجيب ڳالهه آهي، ته فوج جو جرنيل جنهن لڳاتار نوَ سال لڙاين ۾ گذاريا ۽ ڪنهن به لڙائيءَ کان مُنهن نه موڙيو، تنهن پنهنجن دشمنن تي ڪڏهن به وار نه ڪيو.اُحد جي ميدان ۾چئني طرفن کان متن پٿرن ۽ تيرن جو مينهن پئي وسو ۽ تلوارن سان حملا پئي ٿيا، پر پاڻ سڳورا صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلّم پنهنجي جاءِ تي بيٺا رهيا. جڏهن مُشرڪن جي حملي سبب سندن سر مبارڪ زخمي ٿيو ۽ ڏند مبارڪ شهيد ٿيا، تڏهن به پاڻ سڳورن صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلّم ائين پئي فرمايو ته ”ياالله! هنن کي معاف ڪر، ڇو ته هي مون کي نٿا سڃاڻن“. پاڻ ڪريم صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلّم جن مڪي جي فتح کان پوءِ دشمنن سان جنهن رواداريءَ جو مظاهرو ڪيو، اهو دنيا جي تاريخ ۾ هڪ مثال آهي.

نبي ڪريم صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلّم جن ٻارن سان ڏاڍو پيار ڪندا هئا. جڏهن به مند جا نوان ميوا وٽن ايندا هئا، تڏهن سڀ کان ننڍي عمر وارو ٻار جيڪو اُتي موجود هوندو هو، ان کي ڏيندا هئا. جيڪڏهن رستي تي ڪو ٻار ملندو هئن، ته پهرين ان تي سلام ورائيندا هئا.

اڄ انسان هڪ پاسي چنڊ تي پهچي چڪو آهي، ته ٻئي پاسي اخلاقي طور تي پستين ۾ ڪِري رهيو آهي. مادي آسائش جي حاصلات لاءِ هو مجيل اخلاقي قدرن کي پيرن هينان لتاڙڻ کان به نٿو مڙي. ان جو نتيجو جنگين، ڌاڙن، خونن، ڌاڙ ۽ ڌهڪاءُ ۽ ٻين برائين جي صورت ۾ اسان جي آڏو آهي. اهڙي صورتحال ۾ نبي ڪريم صَلّي الله عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهٖ وَاَصحَابِہٖ وَسَلّم جن جا اخلاق مبارڪ سموريءَ انسان ذات لاءِ واٽ جي لاٽ آهن. انهيءَ لاٽ جو سُهائو اعليٰ اخلاقي قدرن جي وڃايل ماڳ تي رسائڻ لاءِ اڄ به اسان جو سُونهون ٿي سگهي ٿو.

مشق

(الف) هينين سوالن جا جواب ڏيو:

1. پاڻ سڳورن صَلّي اللهُ عَليهِ وَعَليٰ آلِهِ وَاَصحابِهِ وَسَلّم جن جي اخلاق مبارڪ بابت قرآن مجيد ۾ ڪهڙي شاهدي ڏنل آهي؟
2. حضور اڪرم صَلّي اللهُ عَليهِ وَعَليٰ آلِهِ وَاَصحابِهِ وَسَلّم جن غلامن بابت ڪهڙي تلقين ڪئي آهي؟
3. پاڙي بابت سنڌيءَ ۾ ڪهڙي چوڻي آهي؟
4. پاڻ ڪريم صَلّي اللهُ عَليهِ وَعَليٰ آلِهِ وَاَصحابِهِ وَسَلّم جن پنهنجن مهمانن سان ڪيئن پيش ايندا هئا؟
5. اعليٰ اخلاقي قدرن جو وچايل ماڳ ڪيئن تو ماڻي سگهجي؟

(ب) هينين لفظن جي معنيٰ لکو ۽ جملن ۾ ڪم آڻيو:

اعتراف ڪٽر مرتبو هيٺو تلقين فاقو فقرو ڏاڍ
سُهائو ماڳ سُونهون

(ج) هينين لفظن جا ضد لکو:

مهمان يلائي وصال سخي فتح پستي رحمدل بدترين

(د) هينيان خال پريو:

1. پاڻ سڳورا صَلّي اللهُ عَليهِ وَعَليٰ آلِهِ وَاَصحابِهِ وَسَلّم غلامن کي پنهنجي گهر جو ....سمجهندا هئا.
2. پاڻ سڳورا صَلّي اللهُ عَليهِ وَعَليٰ آلِهِ وَاَصحابِهِ وَسَلّم ....جي سار سنڀال لهندا هئا.

3 پاڪ ڪريم صَلّي اللهُ عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهِ وَاَصحابِهِ وَسَلَّم جَن قول ڪندا هئا تہ اهو ....هئا.

4 حضور اَڪرم صَلّي اللهُ عَلَيهِ وَعَليٰ آلِهِ وَاَصحابِهِ وَسَلَّم جن بيمارن کي .... ويندا هئا.

(هہ) هن سبق ۾ جيڪي اسم ذات ڪم آيل آهن، اُهي لکو.

(و) اسم کي سِيني حالتن ۾، واحد توڙي جمع، مذڪر ۽ مؤنث جي صورت ۾ ڦيرائڻ کي ’اسم جو ڦيرو‘ چئجي ٿو. توهان اسم جي هيٺين واحد مذڪر صورت کي جمع مذڪر صورت ۾ ڦيرايو:

واحد مذڪر	جمع مذڪر
★ ڇوڪرو اچي ٿو.	★
★ ڇوڪرو بچاءِ.	★
★ ڇوڪري کي سڏ.	★
★ ڇوڪري سان وڃ .	★